

Mottagare
Regionstyrelsen

Uppdrag. Hantering av slutsatser och rekommendationer i rapport "Rättvis omställning på Gotland"

Förslag till beslut

- Uppdragsrapporten godkänns.

Sammanfattning

Regionstyrelsen har gett förvaltningen i uppdrag (2025-04-01, §150, RS 2024/594) att återkomma med förslag till hantering av slutsatserna i rapporten *Rättvis omställning på Gotland – Den gröna omställningens konsekvenser för arbetsmarknaden – analys och förslag (JTP-rapporten)*. Rapporten syftar till att ge insikter om de samlade arbetsmarknadseffekterna av den pågående energi- och industriomställningen på Gotland, särskilt kopplat till cement- och mineralindustrin (RS 2024/594).

Denna tjänsteskrivelse redogör för hur *JTP-rapportens* rekommendationer redan tillvaratas inom pågående initiativ och processer, samt föreslår kompletterande insatser.

Den aktuella etableringen är Heidelberg Materials (HM) planerade CCS-anläggning (Carbon Capture and Storage) i Slite. Etableringen bedöms ha stor påverkan på Gotland generellt och på Slite i synnerhet. Flera viktiga beslut återstår från HM:s sida, såsom val av anläggningsbyggare och investeringsbeslut. Utbyggnaden av elnätet är ett redan pågående projekt. Övriga potentiella etableringar som analyseras i *JTP-rapporten* är för närvarande inte aktuella, då regeringen under hösten 2024 avslagit ansökningar om havs- och landbaserad vindkraftsetableringar kring och på Gotland.

Förvaltningen har analyserat samtliga sex rekommendationer i *JTP-rapporten* och redovisar följande:

1. *Bibehålla fokus på att säkerställa en hållbar energiförsörjning:* Flera insatser pågår, inklusive Energicentrum Gotlands verksamhet, GAIST:s samverkansforum och projektet *Energjön Gotland*, med Region Gotland som projektägare.
2. *Utveckla en strategi för att eftersträva relevanta möjligheter genom omställningen:* Energiomställningen är prioriterad inom den regionala utvecklingsstrategin *Vårt Gotland 2040*. Gotland deltar i det

internationella samarbetet *BEIC* (Baltic Energy Islands Connect), som syftar till att utveckla ett förnybart energisystem och samtidigt utveckla näringslivet på deltagande öar.

3. *Systematisk övervakning av potentiella projekt:* Pågår inom ramen för befintliga initiativ enligt rekommendation 1 och 2. *Energicentrum Gotland* och *BEIC* har tät kontakt med aktörer inom förnybar energi och bevakar utvecklingen aktivt.
4. *Upprätta en systematisk dialog med utvecklare/projektägare:* Dialog med HM är initierad för att möjliggöra samordning och tidiga konsekvensbedömningar. Erfarenheter från andra regioner, såsom Norrbotten, visar vikten av en strukturerad dialog inför större industriella etableringar.
5. *Utbildning:* Kompetensförsörjning är avgörande för den gröna omställningen. Utbildningar på gymnasial och eftergymnasial nivå erbjuds redan, men behov kopplade till HM:s etablering och deras underleverantörer måste tydliggöras. Dialoger med utbildningsaktörer är etablerade.
6. *Fokusera på att attrahera och behålla arbetskraft:* Ett regionalt arbete pågår för att stärka Gotlands attraktionskraft genom projektet *Relocation Gotland* (leds av Regionstyrelseförvaltningen, enheten Hållbar tillväxt) och utveckling av digital inflyttartjänst. Därtill kommer förvaltningen under hösten 2025 att delta i ett nationellt läroprojekt (*Reglab*) för att förbättra förmågan att attrahera internationell kompetens.

Heidelberg Materials etablering innebär både möjligheter och utmaningar för Gotland och Slite i att attrahera och behålla kompetens. För att lyckas krävs insatser inom tre centrala områden: målgruppsanpassning, mottagningskapacitet och lokal samhällsförankring. Arbetet behöver ses som en långsiktig samhällsinvestering där både inflyttning, etablering och tillhörighet främjas. Parallellt behöver en sammanhållen konsekvensanalys och scenarioarbete utvecklas, i nära samverkan med näringsliv, civilsamhälle och lokala aktörer – i linje med visionen i *Vårt Gotland 2040*.

Fortsatt arbete enligt JTP-rapportens rekommendationer föreslås också i det förslag till ny energiplan som nu är ute på remiss.

Ärendebeskrivning

Regionstyrelsen har gett förvaltningen i uppdrag att återkomma med förslag till hantering av slutsatserna i rapporten "*Rättvis omställning på Gotland – Den gröna omställningens konsekvenser för arbetsmarknaden – analys och förslag*" (JTP-rapporten). Rapporten är ursprungligen framtagen för att få insikter om de sammanlagda arbetsmarknadseffekterna av aktuella planer för energi- och

industriomställningen på Gotland kopplat till cement- och mineralindustrins omställning (RS 2024/594). Denna tjänsteskrivelse redogör för hur rekommendationerna finns tillvaratagna i redan pågående arbeten och processer samt förslag på insatser.

Den etablering som i nuläget är aktuell är *Heidelberg Materials* (HM) planerade CCS-anläggning (Carbon, Capture and Storage) i Slite. Etableringen bedöms kunna få stor påverkan på Gotland och specifikt på Slite som ort. Flera viktiga beslut återstår för HM att ta, såsom vem som ska bygga anläggningen och investeringsbeslut.

Ett arbete att bygga ut elnätet på Gotland är redan pågående. Ingen av de andra bedömda möjliga etableringar, medtagna i JTP-rapporten, är för närvarande aktuella. Regeringen har under hösten 2024 beslutat att avslå ansökningar avseende etableringar av havs- och landbaserade vindkraftverk runt om och på Gotland.

JTP-rapportens rekommendationer finns också med som åtgärder för aktörssamverkan i det förslag till ny energiplan, *Energiplan 2030 – för att nå ett klimatneutralt Gotland 2040*, som är ute på remiss till slutet på september 2025.

Regionstyrelseförvaltningen har arbetat igenom JTP-rapportens rekommendationer och gjort en analys av pågående och möjliga framtida insatser av betydelse för Gotland. Nedan följer en beskrivning av det arbetet kopplat till respektive rekommendation.

Rekommendation 1. Bibehålla fokus på att säkerställa en hållbar energiförsörjning.

Ett flertal initiativ pågår för att trygga Gotlands framtida energiförsörjning. Energicentrum Gotland verkar brett för att öka lokal energiproduktion och genomför regelbundet kunskapshöjande aktiviteter riktade till både företag och allmänhet. I samverkan med Gotlands Elnät AB hanteras frågor om nyanslutningar och eventuella hinder. GAIST (Gotland Accelerera i Samverkan för Grön Tillväxt) är ett etablerat forum där centrala aktörer samverkar två till tre gånger per år kring frågor om hållbar energiförsörjning. Projektet Energiön Gotland, som Region Gotland driver under åren 2024-2026, med egen finansiering stödjer flernivåstyrning och genomförande av storskaliga insatser som kan bidra till energi- och klimatomställningen på Gotland.

Rekommendation 2. Utveckla en strategi för att eftersträva relevanta möjligheter genom omställningen

Energiomställningen är ett prioriterat område i den regionala utvecklingsstrategin, *Vårt Gotland 2040*. Gotland deltar i BEIC (Baltic Energy Islands Connect), ett internationellt samarbete med målet att skapa ett förnybart energisystem i Östersjön och samtidigt utveckla näringsliv på öarna

Ösel, Bornholm, Åland och Gotland. Inom Energiön Gotland pågår dialog med Försvarsmakten för att möjliggöra havsbaserad vindkraft.

JTP-rapporten pekar på ett flertal permanenta, direkta och indirekta arbetstillfällen som möjliggörs kopplat till HM:s etablering, under såväl bygg- som driftsfas. Utöver det tar rapporten upp effekter på näringsliv och energiomställning kopplat till den utveckling av vindkraft som det fanns planer för, t o m 4 nov 2024, men ger inga bedömningar utvecklingspotentialen för övrigt näringsliv.

Rekommendation 3. Systematisk övervakning av potentiella projekt

Potentiella projekt, med en möjlig etablering för Gotland, bevakas inom ramen för ovan nämnda insatser, rekommendation 1 och 2. Därutöver har Energicentrum Gotland tät, informell kontakt med aktörer inom förnybar energi, exempelvis intressenter för vätgasetablering. Inom BEIC sker kontinuerlig omvärldsbevakning och påverkan gentemot nationella och internationella aktörer i Östersjöregionen.

Rekommendation 4. Upprätta en systematisk dialog med utvecklare/projektägare.

Det är centralt att i god tid inrätta en systematisk dialog med aktuella projektägare. Detta möjliggör bedömningar av etableringens effekter samt samordning av relevanta resurser. Erfarenheter från andra regioner, såsom Norrbotten, visar på vikten av att göra konsekvensanalyser vid större etableringar för att bedöma dess effekter på platsen på kort och lång sikt.

Heidelberg Materials

JTP-rapporten pekar på ett flertal permanenta, direkta och indirekta arbetstillfällen som möjliggörs kopplat till HM:s etablering, under såväl bygg- som driftsfas. Att hitta former för en återkommande dialog avseende kompetensförsörjningsbehov är initierad med HM, men behöver även etableras med andra som omfattas av omställningen.

Regionstyrelsen gav förvaltningen i uppdrag (2025-04-15, §148, RS 2025/1061) att: *Regionstyrelseförvaltningen får i uppdrag att återge en samlad rapport av pågående kommunala och regionala processer som rör näringslivsutveckling, hållbara livsmiljöer och platsutveckling i orten Slite, och därefter fortlöpande uppföljning till det regionala utvecklingsutskottet. Inom ramen för detta ärende återrapporteras vilka systematiska dialoger som pågår med HM.*

Rekommendation 5. Utbildning: Den gröna omställningen kommer att kräva ny kompetens på arbetsmarknaden.

Att ha en god kännedom om kompetensförsörjnings- och utvecklingsbehov för att stärka och möjliggöra en etablering är viktigt. Utifrån nu kända behov kopplat till energiomställningen i bredare mening erbjuds redan i dag

utbildningar på gymnasial och eftergymnasial nivå på Gotland. Framtida etableringar kan visa på nya behov av utbildningar och samarbeten med utbildningsaktörer. Det finns etablerade dialoger mellan delar av utbildningssystemet och näringsliv för att möta upp förändrade behov inom ramen för olika utbildningar.

Heidelberg Materials

Det kommer att behöva tydliggöras vilka kompetensförsörjnings- och utvecklingsbehov som blir aktuella kopplat till HM:s etablering, vilket inbegriper även deras underleverantörers behov, för att kunna svara upp med relevanta insatser. Initiativ är tagna för att etablera dessa möten.

Rekommendation 6. Fokusera på att attrahera och behålla arbetskraft

Det finns ett pågående arbete med att bygga upp en regional modell för samverkan kring attraktion, välkomnande och etablering för att stärka inflyttningen till Gotland. I arbetet ingår också att utveckla en digital inflyttartjänst. Utvecklingsprojektet, *Relocation Gotland*, leds av Regionstyrelseförvaltningen, enheten Hållbar tillväxt. Det är ett arbete som kommer att behöva utvecklas för att möta en internationell målgrupp.

Under hösten 2025 kommer förvaltningen att delta i ett nationellt lärprojekt, genom Reg-lab, i syfte att utveckla kunskap på samhällelig, regional och arbetsgivar nivå kring vad som fordras i arbetet med att attrahera internationell kompetens.

Heidelberg Materials

Gotland står inför en unik möjlighet genom etableringen i Slite – en process som kan stärka öns attraktionskraft och bidra till långsiktig utveckling, men som samtidigt ställer höga krav på planering och lokalt engagemang.

För att lyckas räcker det inte att enbart rekrytera arbetskraft; vi behöver skapa en attraktiv livsmiljö där människor vill bo, leva och stanna kvar. Det handlar om att möta både praktiska och sociala behov, säkerställa trygghet och bygga en hållbar gemenskap. Erfarenheter från andra regioner visar att social oro och utanförskap kan uppstå om etableringen inte förankras lokalt och om stödstrukturer inte byggs upp i tid.

Arbetet behöver därför vila på tre centrala fundament:

- *Målgruppsförståelse.* Vi behöver förstå och anpassa oss till de olika grupper som kan flytta hit – både ensamkommande arbetstagare och familjer med medföljande. Särskilt viktigt är att inkludera medföljande partners och barn, vars möjlighet till arbete, skolgång och social integration ofta är avgörande för om familjen väljer att stanna.
- *Mottagningskapacitet och stödstrukturer.* För att ta emot fler invånare behövs tillgång till bostäder, skolor, hälso- och sjukvård, kultur- och

fritidsaktiviteter samt samhällsservice. Detta kräver förstärkta strukturer inom inflyttarservice, inklusive språk- och integrationsstöd, samt utvecklad digital och fysisk service anpassad till en internationell målgrupp.

- *Samhällsförankring och delaktighet.* Boende i Slite och på Gotland i stort behöver involveras och känna delaktighet i utvecklingen. Ett lokalt förankrat arbete, med transparens och löpande dialog, är avgörande för att bygga acceptans, motverka social oro och stärka platsens attraktionskraft.

Etableringen innebär också att Gotlands arbete med att attrahera arbetskraft och nya invånare behöver anpassas för en internationell målgrupp och ses som en långsiktig samhällsinvestering. Målet är inte bara inflyttning, utan också etablering, tillhörighet och ett hållbart Gotland där både nya och befintliga invånare kan trivas och utvecklas.

Det är därför viktigt att parallellt utveckla en sammanhållen konsekvensanalys och scenariosarbete för att kunna dimensionera stödinsatser och samhällsinvesteringar på ett ansvarsfullt sätt. Detta arbete behöver ske i nära samverkan med näringslivet, civilsamhället och lokala aktörer, och i linje med visionen i *Vårt Gotland 2040*.

Bedömning

Regionstyrelseförvaltningen fick i uppdrag att återkomma kring hanteringen av slutsatser och förslag i JTP-rapporten. Regionstyrelseförvaltningen har gjort en analys av pågående arbeten och tittat på behov av utvecklande insatser kopplat till rekommendationerna som redovisats ovan.

Här följer en redovisning av ärendets koppling till den regionala utvecklingsstrategin, *Vårt Gotland 2040*.

Övergripande mål för Gotland 2040:

- *Gotland är en förebild i energi- och klimatomställningen.*
- *Gotland är en nytänkande tillväxtregion med utvecklingskraft.*
- *Gotland är ett tryggt och inkluderande samhälle med livskvalitet för alla.*

Prioriteringar i Vårt Gotland 2040:

- *Gå före i klimat- och energiomställningen*
- *Utveckla attraktionskraften*
- *Stärk och utveckla näringslivet*
- *Säkra kompetensen*
- *Främja hälsa, delaktighet och trygghet.*

När det gäller Region Gotlands styrmodell vill förvaltningen särskilt belysa ärendets koppling till:

- Regionfullmäktiges prioritering: *Region Gotland ska prioritera en skyndsam energi- och klimatomställning och Region Gotland ska prioritera ett hållbart växande Gotland.*
- Koncerngemensamt mål: *Region Gotlands koldioxidutsläpp ska minska årligen. Under perioden 2024-2027 ska den genomsnittliga minskningen uppgå till 15 procent per år och Öka antalet invånare i ålder 20-64 med minst 1 000 till mandatperiodens slut.*

Regionstyrelsens bedömning och förslag till beslut är att hanteringen av slutsatser och förslag med denna rapport är avrapporterad enligt uppdrag.

Beslutsunderlag

Regionstyrelseförvaltningens tjänsteskrivelse 2025-07-04

Rättvis omställning på Gotland – Den gröna omställningens konsekvenser för arbetsmarknaden – analys och förslag (JTP-rapporten), RS 2024/594

Regionstyrelseförvaltningen

Stefan Hollmark
Regiöndirektör

Stefan Persson
Regional utvecklingsdirektör